

Eugeniusz Górski, *Idea Europy i myśl współczesna w Hiszpanii*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2013, ss. 252.

Książka pt. „Idea Europy i myśl współczesna w Hiszpanii” Eugeniusza Górskiego to bardzo interesująca pozycja w dorobku polskiej iberystyki. Porządkuje ona wiedzę o hiszpańskim rozumieniu i interpretowaniu europejskości z różnych perspektyw, sytuując ją na tle szerszego kontekstu problemów obecnych we współczesnej myśli hiszpańskiej.

Książka składa się z trzech części. I jakkolwiek wszystkie pozostają w zgodzie z tytułem całości, to należy zaznaczyć, że każda koncentruje się wokół własnego tematu wiodącego. Również każda z nich ma swoją własną logikę i strukturę podziału treści. Lektura całości nie pozostawia jednak wątpliwości, że Autor połączył wszystkie trzy części według określonego i niezwykle wyrafinowanego zamysłu.

Najobszerniejsza jest część pierwsza, zatytułowana „Hiszpania a Europa jako problem”. Już tutaj mamy do czynienia z bardzo autorskim podejściem do tematu. Poza to część ta może się wydawać zbiorem podrozdziałów opartych na różnym fundamencie dyscyplinarnym i metodologicznym. Jednak uważna lektura dostarcza dowodów na to, że taki eklektyzm jest głęboko uzasadniony i doskonale zrealizowany. Autor zajmuje się tu problemem miejsca i roli Hiszpanii w Europie, przy czym Europę traktuje zarówno jako „symbol duchowy” (szczególnie w części historycznej), jak i zbiór powiązań politycznych (głównie w części dotyczącej współczesności).

Narracja części pierwszej została uporządkowana chronologicznie. Autor w swojej analizie sięga nawet do szczytkowych historycznych epizodów starożytności, by nieco dokładniej naświetlić genezę problemu w wiekach średnich. Niemniej jednak dopiero nowożytność, z oczywistych względów (epoka cezurowana zdobyciem Grenady, wygnaniem Żydów, podbojem Ameryki i początkami hiszpańskiej państwowości) rozpoczyna obszar właściwej analizy. Okres aż do końca XIX wieku Autor omawia odtwarzając miejsce Hiszpanii w Europie w konwencji eseju z historii kultury, w którym określone uwarunkowania dziejowe służą za tło do naświetlenia powiązanych z nimi przemian dominujących trendów w dyskursie intelektualnym i filozofii politycznej danych czasów. Ważniejsze tutaj są konkretne konteksty światopoglądowe hiszpańskich elit, niż niuanse treści tekstów je tworzących.

Koniec XIX wieku zmienia nieco perspektywę – tutaj dotychczasowa konwencja okazuje się niewystarczająca. Ogromne znaczenie tzw. „pokolenia 98” niejako wymusza dokładniejszą analizę dorobku poszczególnych autorów. Narracja z makrohistorycznej perspektywy kulturowej płynnie przechodzi w podporządkowaną tematowi wiodącemu sekwencję opisu poglądów m.in. Joaquina Costy, Angela Ganiveta, Miguela de Unamuno, José Ortegi y Gasset i Salvadora de Madariagi.

KSIĄŻKI

To przejście gatunkowe jest jednak w pełni zasadne. Intelktualne dziedzictwo hiszpańskiego schyłku nowożytności jest głęboko osadzone w zjawiskach wieków wcześniejszych. Poglądy Unamuno i polemiczne (w stosunku do Unamuno) stanowisko Ortegi byłyby zawieszane w próżni, jeśli nie tłumaczyłyby się specyfiką całej historii kultury iberyjskiej. Jak sam Autor zaznacza

Unamuno i przedstawiciele Pokolenia '98 przyczynili się do częściowego wyparcia orientalnego, andaluzyjsko-cygańskiego mitu Hiszpanii ze świadomości europejskiej i do zastąpienia go kastylijską metafizyką, stereotypem surowego, mistycznego obrazu chłopskich mieszkańców płaskowyżu Kastylii, wychwalanego przez poetów i uwiecznionego przez takich malarzy jak El Greco i Zurbarán. Religijno-mistyczny i stoicki (w stylu Seneki) obraz Hiszpana chwilowo zastąpił jej dawniejszy, widowiskowo-zabawowy stereotyp (s. 48).

Okres frankistowski wyznacza kolejną woltę w narracji. Tutaj dominująca optyka frankizmu (początkowo oparta na konserwatywnym izolacjonizmie, a potem na konserwatywnym otwarciu) jest porządkowana opisem kulturowych i intelektualnych konsekwencji uwarunkowań politycznych – w sposób zbliżony do zastosowanego przy omawianiu epoki oświecenia.

Okres postfrankistowski to jeszcze jedna zmiana formuły analizy. Ostatnie dekadę Autor odtwarza o wiele bardziej szczegółowo niż cały okres wcześniejszy (stanowi on mniej więcej połowę objętości całej części pierwszej). Tutaj chronologia staje się drugorzędym drogowskazem treści; wywód ogniskuje się wokół koncepcji warunkowanych partyjną ideologią kolejnych rządów. I tak Autor interpretację roli Hiszpanii w Europie odtwarza z perspektywy przemian generowanych przez obozy Felipe Gonzaleza, José Marii Aznara, José Luisa Rodrigo Zapatero i wreszcie Mariano Rajoya. Autor zwraca też uwagę na kwestię separatyzmów regionalnych i ich konsekwencji dla polityki państwa hiszpańskiego. Cały postfrankistowski fragment pracy gatunkowo najbliższy byłby chyba opracowaniu politologicznemu. O jego oryginalności stanowi fakt, że Autor analizę opiera nie tylko na źródłowych fundamentach poszczególnych ideologii (jak programy partii czy ich intelektualne zaplecze) i rekonstrukcji polityki kolejnych rządów, ale w odróżnieniu od okresów wcześniejszych, czerpie, poza opracowaniami naukowymi, także z prasowej publicystyki politycznej.

Okres postfrankistowski wzbogacony został o dodatkowy aspekt, w epokach wcześniejszych nieobecny lub pomijalny – analogie polsko-hiszpańskie związane z rozumieniem europejskości. Chwilami te analogie przechodzą w opis polskiej percepcji dylematów i rozwiązań hiszpańskich.

Autor przechodząc od jednego sposobu analizy do drugiego potrafił wszystkie aspekty szczegółowe powiązać z tematem wiodącym. Taka elastyczna formuła, dopasowana do faktograficznego i problemowego tworzywa pozwoliła na przedstawienie hiszpańskiej percepcji Europy i hiszpańskiej percepcji roli Hiszpanii w Europie bardziej sugestywnie i obrazowo, niż byłoby to możliwe przy jednolitym podejściu od początku

do końca. Omówiona przestrzeń historyczna sama w sobie była tak zmienna, że wybrany sposób jej naświetlenia wydaje się optymalny.

Część druga pt. „Idee w kręgu szkoły madryckiej, szkoły barcelońskiej i na emigracji” to, jak sam Autor zaznacza (ss. 152-153), szkic o odmiennym charakterze od pozostałej części książki – nie dotyczy on już relacji pomiędzy koncepcją hiszpańskości i europejskości, ale ma raczej charakter przeglądowy. Autor przedstawia dorobek najważniejszych myślicieli hiszpańskich w XX wieku, zgodnie z konwencją piśmiennictwa filozoficznego. Najwięcej uwagi poświęcono takim intelektualistom, jak Julián Marías, Xavier Zubiri, José Gaos, María Zambrano, José Luis Aranguren, Eugenio d’Ors, José Ferrater Mora, Joaquín Xirau, Eduardo Nicol, ale to oczywiście nie wyczerpuje listy przedstawionych sylwetek i poglądów. Jakkolwiek Autor do każdego z omawianych filozofów podchodzi w sposób ogólny (omawia raczej główne zagadnienia całej ich twórczości, bez żadnego wspólnego klucza problemowego), to i tak w przypadku niektórych (Marías, Zambrano, Ferrater Mora, przy czym ten ostatni z perspektywy katalońskiej) znajdziemy nawiązania do zasadniczej tematyki całej książki, czyli idei Europy i jej iberyjskiego rozumienia.

Część trzecia została zatytułowana „Filozofia, demokracja, ponowoczesność i jej kryzys” i stanowi umowne przedłużenie dwóch pozostałych. W kontekście pierwszej, uzupełnia politologiczną oprawę współczesności o treść samej filozofii hiszpańskiej ze szczególnym uwzględnieniem intelektualnej interpretacji kulturowych przemian ostatnich dekad społeczeństw w ogóle (ponowoczesność) i społeczeństwa hiszpańskiego w szczególności (tzw. *movida*). Jest to tym cenniejsze, że wcześniej zarysowana rama polityczna współczesności zostaje wzbogacona o ogólną charakterystykę kultury hiszpańskiej i obyczajowości. Autor koncentruje się tutaj na twórczości Fernando Savatera, Eugenio Triasa i Ruberta de Ventosa. Przy okazji całościowego omawiania dorobku myślicieli aspekt europejskości powraca – od strony filozoficznej.

W tym kontekście uznać należy, że książka, pomimo iż pozbawiona elementu autoprezentacyjnego w postaci klasycznego wprowadzenia (które by wiązało problemowo wszystkie części) oraz zakończenia (które by syntetyzowało wnioski) i pozornie składająca się z trzech odrębnych szkiców, stanowi głęboko przemyślaną całość, której dostrzeżenie będzie możliwe jednak tylko po uważnej lekturze całości. Lekturze bardzo wartościowej – bo Autor jest prawdopodobnie najwybitniejszym w naszym kraju znawcą myśli hiszpańskiej, a doświadczenie pozwoliło mu stworzyć w tym gąszczu nazwisk i problemów bardzo wyrazisty, historyczny i współczesny, obraz idei Europy w perspektywie hiszpańskiej polityki, kultury, historii idei i filozofii.

Mariusz MALINOWSKI

Centrum Studiów Latinoamerykańskich UW